CJHaA
Caspian Journal of Health and Aging
Fateme Zahra Nursing and Midwifery School of Ramsar
e-ISSN: 2645-5749
p-ISSN: 2588-3763
مجله سلامت و سالمندی خزر
دانشکده پرستاری و مامایی فاطمه زهرا (س) رامسر
دانشگاه علوم پزشکی بابل

Assessing the state of education in terms of images and phrases related to old age in school textbooks

MS.Rahmanpour (Msc) [1] , **A. Tirgar(PhD)** [2] , **S. Pourhadi(PhD)**[2]

1. Student Research Committee, Babol University of Medical Sciences, Babol, I.R.Iran
2. Social Determinants of Health Research Center, Health Research Institute, Babol University of Medical Sciences, Babol, I.R.Iran

Article Info

Article Type:
Research Article

Received: Jul 4th 2021
Revised: Sep1st 2021
Accepted: Sep2ed 2021

ABSTRACT

Background and Objective: Aging population in the world raises the need of education to prepare people for old age. Considering the decisive role of school textbooks on students' beliefs and behaviors about the elderly, the aim of this study was to investigate the status of education in terms of images and phrases related to aging in school textbooks.

Methods: This descriptive cross-sectional study was conducted using citation analysis method. The study population was all elementary and first high school textbooks on aging issue. The data were analyzed using SPSS 22.

Findings: The results showed that there were images of the elderly in almost all grades and levels of education. The most number of images of the elderly were in the third-grade textbooks of the first high school (141 cases) and the lowest one was in the second grade textbooks of the elementary school. Review of textbooks in terms of using words such as aged, old, elderly, oldest old and similar words indicated that in all grades and levels of education, related and evocative words with this age group were used. The second grade of first high school textbooks had the most number (256 items) and the highest proportion of these words.

Conclusion: Given the number and proportion of using images and words related to aging in textbooks, a relatively good amount of dealing with the subject was observed in elementary and first high school grades. Therefore, as the aging population grows, reforming the amount and content of educational materials in schools is essential.

Keywords: Aging, Textbooks, Education

Cite this article: RahmanpourM, Tirgar A, Pourhadi S. Assessing the state of education in terms of images and phrases related to old age in school textbooks. *Caspian Journal of Health and Aging*. 2021; 6 (1.): 53-6.

© The Author(s).
Publisher: Babol University of Medical Sciences

•**Corresponding Author: Aram Tirgar (PhD)**
Address: Babol University of Medical Sciences, Ganj Afrooz Ave., Babol, Iran.
Tel: +98 (11) 32199592**. E-mail: E-mail:** a.tirgar@mubabol.ac.ir

[Downloaded from cjhaa.mubabol.ac.ir on 2026-11-07]
[DOI: 10.22088/cjhaa.6.1.53]

CJHaA
Caspian Journal of Health and Aging
Fateme Zahra Nursing and Midwifery School of Ramsar
e-ISSN: 2645-5749
p-ISSN: 2588-3763
مجله سلامت و سالمندی خزر
دانشکده پرستاری و مامایی فاطمه زهرا (س) رامسر
دانشگاه علوم پزشکی بابل

بررسی وضعیت آموزش از بعد تصاویر و عبارات مرتبط با سالمندی، در کتاب‌های درسی مدارس

محبوبه السادات رحمن پور (Msc)[۱]، آرام تیرگر (PhD)[۲*]، سمانه پورهادی (PhD)[۲]

۱. کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران
۲. مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

دریافت: ۱۴۰۰/۴/۱۳
اصلاح: ۱۴۰۰/۶/۹
پذیرش: ۱۴۰۰/۶/۱۱

چکیده

سابقه و هدف: سالمندی جمعیت در جهان، نیاز به آموزش برای آماده‌سازی افراد برای دوران سالمندی را مطرح می‌کند. با توجه به نقش تعیین‌کننده کتاب‌های درسی بر باورها و رفتارهای دانش آموزان درباره سالمندان، هدف از پژوهش حاضر، بررسی وضعیت آموزش از بعد تصاویر و عبارات مرتبط با سالمندی در کتب درسی مدارس است.

مواد و روش‌ها: این مطالعه به‌صورت توصیفی و مقطعی با روش تحلیل استنادی، انجام شد. کلیه اوراق کتب درسی مقاطع ابتدایی و متوسطه اول به‌عنوان واحدهای پژوهش، ازلحاظ پرداختن به موضوع سالمندی بازبینی شد. اطلاعات جمع‌آوری‌شده با استفاده از نرم‌افزار آماری Spss22 پردازش شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که تقریباً " در همه پایه‌ها و مقاطع تحصیلی، تصاویر سالمندان وجود داشت. بیشترین تعداد تصاویر سالمندان در کتب پایه سوم متوسطه اول (۱۴۱ مورد) و کمترین میزان، در کتب پایه دوم ابتدایی بود. بررسی متون درسی ازنظر به‌کارگیری لغاتی مانند سالمند، سالخورده، پیر، کهن‌سال و مشابه آن نشان داد که در همه پایه‌ها و مقاطع تحصیلی، واژه‌های مرتبط و تداعی‌کننده این گروه سنی، بکار رفت. کتب درسی پایه دوم متوسطه دارای بالاترین تعداد (۲۵۶ مورد) و بالاترین نسبت این لغات بود.

نتیجه‌گیری: با توجه به میزان و نسبت استفاده از تصاویر و کلمات مرتبط با سالمندی در کتب درسی، شاهد کمیت نسبتاً " مناسبی از پرداختن به موضوع، در مقاطع ابتدایی و متوسطه اول هستیم. با پیشرفت روند افزایش جمعیت سالمندان، نیازمند اصلاحاتی در میزان و محتوای مطالب آموزشی در مدارس خواهیم بود.

واژه‌های کلیدی: سالمندی، کتاب‌های درسی، آموزش

استناد: محبوبه السادات رحمن پور، آرام تیرگر ، سمانه پورهادی. بررسی وضعیت آموزش از بعد تصاویر و عبارات مرتبط با سالمندی در کتاب‌های درسی مدارس. مجله سلامت و سالمندی خزر، ۱۴۰۰؛ ۶ (۱): ۵۳-۶۲.

© The Author(s)
Publisher: Babol University of Medical Sciences

▣ این مقاله مستخرج از طرح تحقیقاتی به شماره ۹۷۰۶۴۶۱ با کد اخلاق IR.MUBABOL.HRI.REC.1397.205 دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی بابل می باشد.

* مسئول مقاله: دکتر آرام تیرگر
آدرس: مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، پژوهشکده سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل تلفن: ۳۲۱۹۷۶۶۷-۰۱۱ رایانامه: a.tirgar@mubabol.ac.ir

[Downloaded from cjhaa.mubabol.ac.ir on 2026-11-07]

[DOI: 10.22088/cjhaa.6.1.53]

سابقه و هدف

همان‌گونه که بر کسی پوشیده نیست، اتخاذ بسیاری از رفتارهای بهداشتی و انتخاب شیوه مناسب در زندگی مستلزم آموزش در سنین کودکی و یادگیری آن‌ها هم‌زمان با آموزش دیگر مطالب در مدرسه است. ازاین‌رو کتاب‌های درسی و آموزش در سنین کودکی یکی از بسترهای مهم انتقال بسیاری از مطالب اعم از مطالب علمی، مذهبی، اجتماعی و ازجمله بهداشتی برای هر فرد بشمار می‌آید. ازجمله شواهد این ادعا فرموده حضرت علی علیه‌السلام است که می‌فرماید «التَعلُّمُ فی الصِّغَرِ کَالنَّقشِ فِی الحَجَرِ (۱) مطلبی که در کودکی به انسان آموخته می‌شود، گویا بر روی سنگ حک می‌شود و تا پایان عمر، در ذهن او خواهد ماند.»

حال با توجه به روند رو به رشد طبقه سالمند در جمعیت جهان (۲) و همچنین کشور ایران (۳) به نظر می‌رسد که نه‌تنها اقدامات لازم برای برخورداری از یک زندگی سالم در سنین سالمندی هر فرد باید از طریق آموزش‌های مناسب در سنین کودکی، نوجوانی و جوانی آغاز گردد، بلکه آموزش اصول و امور مرتبط با سالمندان برای دیگر اقشار جامعه نیز بهتر است از سنین مدرسه و با آموزش کودکان شروع شود. به‌عبارتی‌دیگر، ایجاد نگرش صحیح و اتخاذ رفتار مناسب در قبال سالمندان را باید از سنین کودکی و نوجوانی به افراد جامعه آموخت.

مطالعات گذشته در ایران و سایر کشورها نشان داده است که در مواردی با نگرش مناسب در خصوص سالمندان و پدیده سالمندی روبرو نبوده‌ایم که ازجمله آن‌ها می‌توان به پژوهش آسایش و همکاران در خصوص نگرش پزشکان عمومی نسبت به پدیده سالمندی اشاره کرد. یافته‌های آنان نشان داد که تنها حدود نیمی از پزشکان دارای نگرش نسبتاً " مطلوبی در خصوص سالمندان بوده‌اند (۶-۴). در پژوهشی توسط ثناگو و همکاران با موضوع نگرش اهالی یکی از استان‌های شمالی کشور در خصوص سالمندان آمده است که افراد با تحصیلات بالا، منفی‌ترین نگرش نسبت به سالمندان را دارا بوده‌اند و از میان گروه‌های مختلف موردبررسی، نوجوانان، جوانان و دانشگاهیان از نامطلوب‌ترین وضعیت برخوردار بوده‌اند (۶). در مطالعات خارجی نیز، نتایج بررسیLee Burke و همکاران در خصوص نگرش و شناخت کودکان کشور آمریکا نسبت به افراد سالمند نشان داده است که اکثر کودکان دوست ندارند که پیر شوند و به عقیده آنان سالمندان افرادی غمگین، تنها و بیکار هستند و حتی نگرش منفی با تأثیر بر رفتارهای افراد می‌تواند سبب اختلال در ارائه خدمت سلامت شود (۹-۷) البته در مواردی نیز نتایج مطالعات انجام‌شده از شرایط مناسبی در خصوص نگرش‌ها و رفتارها در خصوص سالمندی حکایت دارد.

به‌عنوان نمونه یافته‌های افتخاری و همکاران با موضوع تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی در ایران در خصوص سالمندی حاکی از آن بوده است که درمجموع، طی سال‌های بعد از انقلاب، تصویر مثبت و مناسب‌تری از سالمندی ارائه‌شده است. به ادعای آن‌ها در کتاب‌های بعد از انقلاب اسلامی، سالمندان افرادی با قوای جسمی لازم برای رتق‌وفتق کارهای خود و میزان وابستگی اندک تصویر شده‌اند (۸). یافته‌های حاصل از پژوهش ریاحی و همکاران در گروهی از دانشجویان پزشکی پس از گذراندن واحد طب سالمندی نشان داده است که آموزش موجب اثر مثبت بر نگرش آنان شده است (۹).

علیرغم آنکه تاکنون مطالعات بسیاری درزمینه‌ی سالمندی و موضوعات مرتبط به آن در ایران و جهان انجام پذیرفته اما مطالعات اندکی به بررسی کتاب‌های درسی و آموزش‌های دوران کودکی اختصاص داشته است.

ازاین‌رو، با توجه به اهمیت زیاد آموزش‌های دوران کودکی و همچنین نقش تعیین‌کننده کتاب‌های درسی بر باورهای و رفتارها درباره سالمند، بر آن شدیم تا با نگاهی کمی، به بررسی میزان مطالب مرتبط با سالمندی در کتاب‌های درسی دانش آموزان مدارس کشور بپردازیم. بدیهی است سهم مطالبی با عنوان، تصویر و یا مثال‌هایی مرتبط با سالمندی را می‌توان نماد و علامتی از توجه سیستم آموزشی کشور به مقوله سالمندی و آموزش‌های مرتبط با این گروه سنی محسوب کرد. هرچند فارغ از میزان مطالب ارائه‌شده، کیفیت و شیوه پرداختن به موضوع و اثرات مثبت یا منفی آن امری متفاوت است که جداگانه باید موردمطالعه و نقد قرار گیرد.

این مطالعه به‌صورت توصیفی و مقطعی طی تابستان سال ۱۳۹۷ و به روش تحلیل استنادی، به‌عنوان یکی از شیوه‌های متداول در پژوهش‌های علم‌سنجی به اجرا درآمد (۱۱-۱۰). در این شیوه کلیه اوراق کتاب‌های درسی مقاطع ابتدایی و متوسطه اول (درمجموع ۹ پایه آموزشی) به‌عنوان واحدهای پژوهش، از نخستین صفحه تا آخرین صفحه ازلحاظ پرداختن به موضوع سالمندی مورد بازبینی قرار گرفت. ملاک توجه و پرداختن به موضوع سالمندی در هر سطر یا صفحه از کتاب‌های موردبررسی، مشاهده: الف: کلماتی مانند پیری، سالمندی، کهن‌سالی یا مترادف‌های آن در ادبیات فارسی، ب: وجود شکل یا نقش فرد سالمند و ج: درج نماد مانند عصا، آمار و اطلاعات عددی مرتبط با سالمندی، بود.

در این مطالعه همچنین تعداد مؤلفان و توزیعی جنسی آنان نیز ثبت و موردبررسی قرار گرفت. در این تحقیق اطلاعات جمع‌آوری‌شده پس از ورود به سیاهه محقق ساخته و ویژه مطابق با اهداف پژوهش، اطلاعات به‌صورت کد وارد کامپیوتر شد و پس‌ازآن با استفاده از نرم‌افزار آماری

[Downloaded from cjhaa.mubabol.ac.ir on 2026-11-07]

[DOI: 10.22088/cjhaa.6.1.53]

spss22 مورد پردازش قرار گرفت. جهت پردازش داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی (میانگین، حداقل، حداکثر، درصد) استفاده شد. انجام این پژوهش در کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی بابل با کد IR.MUBABOL.HRI.REC.1397.205 به تصویب رسیده است.

مواد و روش‌ها

این مطالعه به‌صورت توصیفی و مقطعی طی تابستان سال ۱۳۹۷ و به روش تحلیل استنادی، به‌عنوان یکی از شیوه‌های متداول در پژوهش‌های علم‌سنجی به اجرا درآمد (۱۱-۱۰). در این شیوه کلیه اوراق کتاب‌های درسی مقاطع ابتدایی و متوسطه اول (درمجموع ۹ پایه آموزشی) به‌عنوان واحدهای پژوهش، از نخستین صفحه تا آخرین صفحه ازلحاظ پرداختن به موضوع سالمندی مورد بازبینی قرار گرفت. ملاک توجه و پرداختن به موضوع سالمندی در هر سطر یا صفحه از کتاب های مورد بررسی، مشاهده: الف: کلماتی مانند پیری، سالمندی، کهن‌سالی یا مترادف‌های آن در ادبیات فارسی، ب: وجود شکل یا نقش فرد سالمند و ج: درج نماد مانند عصا، آمار و اطلاعات عددی مرتبط با سالمندی، بود. در این مطالعه همچنین تعداد مؤلفان و توزیعی جنسی آنان نیز ثبت و موردبررسی قرار گرفت.

در این تحقیق اطلاعات جمع‌آوری‌شده پس از ورود به سیاهه محقق ساخته و ویژه مطابق با اهداف پژوهش، اطلاعات به‌صورت کد وارد کامپیوتر شد و پس‌ازآن با استفاده از نرم‌افزار آماری spss22 مورد پردازش قرار گرفت. جهت پردازش داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی (میانگین، حداقل، حداکثر، درصد) استفاده شد. انجام این پژوهش در کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی بابل با کد IR.MUBABOL.HRI.REC.1397.205 به تصویب رسیده است.

یافته‌ها

بررسی ۷۶ جلد کتاب درسی با مجموع بیش از ده هزار برگ و پنج هزار صفحه مطالب آموزشی در مقاطع ابتدایی و متوسطه اول مدارس کشور ایران (به اختصار کلاس‌های اول تا نهم) مربوط به سال ۱۳۹۶ نشان داد که درمجموع این کتاب‌ها توسط ۱۲۶۰ نفر تألیف شده که از این عده بیش از ۶۵ درصد را مؤلفان مرد به خود اختصاص داده‌اند. (جدول ۱)

جدول ۱. اطلاعات پایه کتاب‌های درسی مقاطع ابتدایی و متوسطه اول در سال ۱۳۹۶

کلاس	پایه		تعداد کتاب	تعداد مؤلفان			تعداد صفحات
				زن	مرد	کل	
اول	اول	ابتدایی	۶	۳۸	۵۸	۹۶	۷۹۲
دوم	دوم		۵	۲۷	۲۷	۵۴	۵۸۴
سوم	سوم		۶	۳۹	۶۱	۱۰۰	۷۱۴
چهارم	چهارم		۸	۶۷	۵۸	۱۲۵	۱۰۴۹
پنجم	پنجم		۶	۳۳	۴۹	۸۲	۷۵۸
ششم	ششم		۷	۴۲	۷۳	۱۱۵	۸۰۰
هفتم	اول متوسط اول	متوسطه اول	۱۴	۷۴	۱۸۳	۲۵۷	۱۸۵۵

[Downloaded from cjhaa.mubabol.ac.ir on 2026-11-07]

[DOI: 10.22088/cjhaa.6.1.53]

کلاس	پایه	تعداد کتاب	تعداد مؤلفان			تعداد صفحات
			زن	مرد	کل	
هشتم	دوم متوسطه اول	۱۲	۷۴	۱۵۱	۲۲۵	۱۷۴۰
نهم	سوم متوسطه اول	۱۲	۴۲	۱۶۴	۲۰۶	۱۹۶۲
	مجموع	۷۶	۴۳۶	۸۲۴	۱۲۶۰	۱۰۲۵۴

بررسی فهرست مطالب و عناوین دروس در هر یک از کتاب‌های درسی نشان داد تنها در کتاب‌های سه‌پایه تحصیلی (سوم، هفتم و هشتم) عنوان‌هایی در ارتباط با سالمندان مشاهده‌شده است که این عناوین به ترتیب در کتاب‌های فارسی سوم ابتدایی، کتاب فارسی و کتاب نگارش پایه اول متوسطه اول (کلاس هفتم) و همچنین تفکر و سبک زندگی مشترک در پایه دوم متوسطه اول (هشتم) بوده است. (جدول ۲)

بررسی وضعیت شکل‌های کتاب‌های درسی از حیث تصاویری از سالمندان نیز حاکی از آن بود که تقریباً " در همه پایه و مقاطع تحصیلی تصاویری از این گروه سنی وجود داشته است. البته بیشترین تعداد آن در کتاب‌های پایه سوم متوسطه اول (۱۴۱ مورد) و بالاترین تعداد آن در کتاب فرهنگ و هنر بوده است. (جدول ۲) کمترین میزان تصاویر سالمندان در کتاب‌های درسی متعلق به کتاب‌های پایه دوم ابتدایی بوده است.

پردازش داده نشان داد که به‌طور متوسط در کلیه کتاب‌های درسی همه پایه‌های تحصیلی ۳۴±۷۵ تصویر مرتبط با سالمند وجود دارد که حداقل آن برابر با صفر مورد و حداکثر آن با ۵۵ مورد متعلق به کتاب مطالعات اجتماعی پایه سوم متوسطه اول (کلاس نهم) بوده است.

جدول ۲. توزیع فراوانی موارد استناد به سالمند درکتابهای درسی مقاطع ابتدایی و متوسطه اول در سال ۱۳۹۶

پایه	تعداد کتاب	تعداد صفحات	تعداد عناوین					
			عنوان در فهرست		تصویر داخل متن		لغات داخل متن	
			کل	مرتبط با سالمند	کل	مرتبط با سالمند	مرتبط با سالمند	
اول	۶	۷۹۲	۱۴۵	۰	۲۰۸۵	۶۱	۲۸	
دوم	۵	۵۸۴	۷۶	۰	۵۶۰	۳۲	۷۳	
سوم	۶	۷۱۴	۸۹	۱	۷۶۳	۵۶	۹۲	
چهارم	۸	۱۰۴۹	۱۱۶	۰	۱۱۹۶	۷۵	۸۶	
پنجم	۶	۷۵۸	۵۳	۰	۷۳۹	۱۰۳	۳۸	
ششم	۷	۸۰۰	۶۳	۰	۶۴۰	۳۷	۲۳	
اول متوسط اول	۱۴	۱۸۵۵	۱۳۵	۲	۱۴۸۸	۷۹	۱۰۱	

[Downloaded from cjhaa.mubabol.ac.ir on 2026-11-07]

[DOI: 10.22088/cjhaa.6.1.53]

پایه	تعداد کتاب	تعداد صفحات	تعداد عناوین				
			عنوان در فهرست		تصویر داخل متن		لغات داخل متن
			کل	مرتبط با سالمند	کل	مرتبط با سالمند	مرتبط با سالمند
دوم متوسطه اول	۱۲	۱۷۴۰	۱۵۱	۱	۱۰۰۷	۹۱	۲۵۶
سوم متوسطه اول	۱۲	۱۹۶۲	۱۴۴	۰	۱۴۲۸	۱۴۱	۵۲
مجموع	۷۶	۱۰۲۵۴	۹۷۲	۴	۹۹۰۶	۶۷۵	۷۴۹

بررسی متن درسی ازنظر به‌کارگیری لغاتی مانند سالمند، سالخورده، پیر، کهن‌سال و مشابه آن نشان داد که در همه پایه‌ها و مقاطع تحصیلی واژه‌های مرتبط با این گروه سنی و تداعی‌کننده این مقطع از عمر بکار رفته است. (جدول ۲) البته تعداد چنین لغاتی در کتاب‌های درسی پایه دوم متوسطه از بالاترین مقدار (۲۵۶ مورد) و ازنظر نسبت به ازا تعداد صفحات، مربوط به کتاب‌های همین پایه بوده است.

بررسی روند به‌کارگیری تصاویر یا کلمات مرتبط با سالمندی در کتب درسی مدارس کشور در مقاطع ابتدایی و متوسطه اول نشان داد که همسو با افزایش سن دانش آموزان و پایه‌های آموزشی، بر میزان استفاده از تصویر و کلمات افزوده‌شده و این میزان در سال‌های آخر دوره موردبررسی تقریباً " دو برابر سال‌های نخست آن بوده است. (شکل ۱)

جدول ۳. فراوانی نسبی شکل یا کلمات مرتبط به سالمندی در کتاب‌های درسی مقاطع ابتدایی و متوسطه اول

پایه	تعداد کتاب	تعداد صفحات	نسبت نشانه‌ها		
			تصویر سالمند به صفحه (٪)	تصویر سالمند به‌کل تصویرها (٪)	لغت سالمند به صفحه (٪)
اول	۶	۷۹۲	۷/۷	۲/۹	۳/۵
دوم	۵	۵۸۴	۵/۵	۵/۷	۱۲/۵
سوم	۶	۷۱۴	۷/۸	۷/۳	۱۲/۹
چهارم	۸	۱۰۴۹	۷/۱	۶/۳	۸/۲
پنجم	۶	۷۵۸	۱۳/۶	۱۳/۹	۵
ششم	۷	۸۰۰	۴/۶	۵/۸	۲/۹

[Downloaded from cjhaa.mubabol.ac.ir on 2026-11-07]

[DOI: 10.22088/cjhaa.6.1.53]

پایه	تعداد کتاب	تعداد صفحات	تصویر سالمند به صفحه (٪)	نسبت نشانه‌ها: تصویر سالمند به‌کل تصویرها (٪)	نسبت نشانه‌ها: لغت سالمند به صفحه (٪)
اول متوسط اول (هفتم)	۱۴	۱۸۵۵	۴/۳	۵/۳	۵/۴
دوم متوسطه اول (هشتم)	۱۲	۱۷۴۰	۵/۳	۹	۱۴/۷
سوم متوسطه اول (نهم)	۱۲	۱۹۶۲	۷/۲	۹/۹	۲/۷
مجموع	۷۶	۱۰۲۵۴	۶/۶	۶/۸	۷/۳

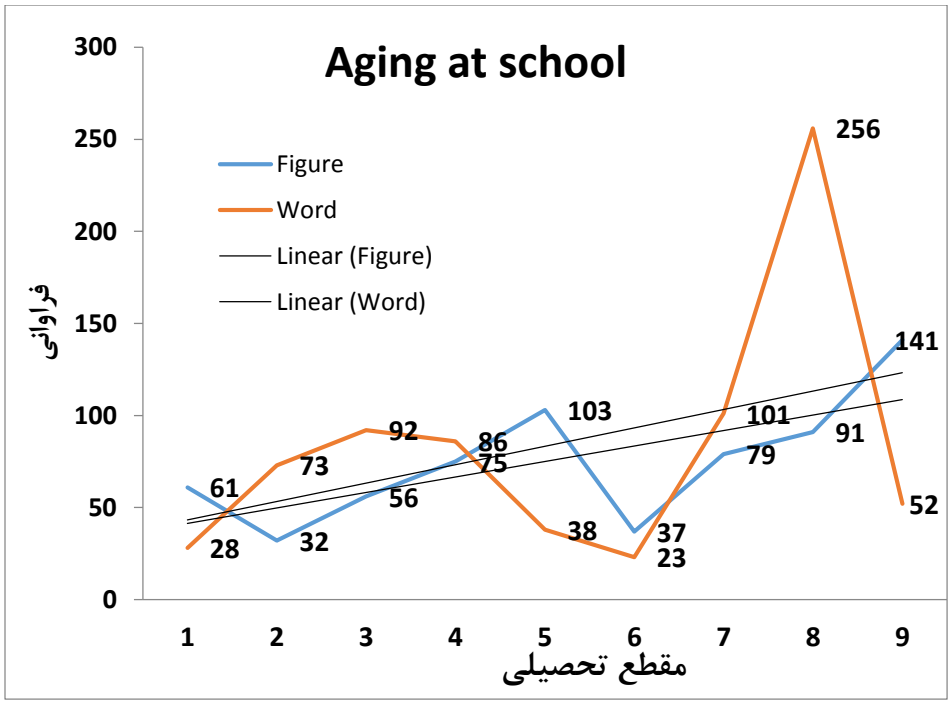

شکل ۱. بررسی روند توجه به سالمندی از منظر فراوانی لغات و تصویرها در مقاطع تحصیلی ابتدایی و متوسطه اول

بحث و نتیجه‌گیری

همان‌گونه که بر کسی پوشیده نیست دوران کودکی یکی از مراحل بسیار مهم در شکل‌گیری باورها و رفتارهای انسان‌هاست و در همین مقطع سنی، آموزش‌های دوران مدرسه و محتوای کتاب‌های درسی از نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای در وضعیت باورها و رفتارها برخوردارند McGuire .

[Downloaded from cjhaa.mubabol.ac.ir on 2026-11-07]

[DOI: 10.22088/cjhaa.6.1.53]

در مطالعه "آموزش سالمندی: یک ضرورت جهانی" بیان کرد که امید به زندگی در سراسر جهان در حال افزایش است و متأسفانه، مردم عموماً برای این زندگی طولانی پیش رو آماده نیستند. آموزش سالمندی باید از کودکان آغاز شود و در طول زندگی ادامه یابد. آموزش سالمندی می‌تواند افراد را برای سال‌های بعد زندگی و مبارزه با سالمند ستیزی و کلیشه‌ها آماده کند (۱۲).

Kayaو همکارانش در مطالعه "آموزش پیری در کتاب‌های درسی ابتدایی" بیان کردند که کتاب‌های درسی دوره ابتدایی موضوع سالمندان و آموزش پیری را به‌اندازه کافی پوشش نمی‌دهند و این کتاب‌ها حاوی نمایشی منفی از سالمندان است. بدین ترتیب نتیجه رفته می‌شود که برای بهبود نگرش دانش آموزان نسبت به افراد سالمند (و به‌منظور پذیرش سالخوردگی در آن‌ها)، لازم است افراد سالمند و آموزش سالمندی در مدارس ابتدایی و کتاب‌های درسی گنجانده شود (۱۳) Minichiello .و همکارانش بیان کردند که برنامه‌های آموزشی باید در مراحل اولیه تحصیل در مدرسه، شاید از اوایل دبستان آموزش داده شود و همچنین به نقش مؤثر عدم آموزش معلم‌ها درزمینه‌ی سالمندشناسی اشاره کردند. درنتیجه این عدم آموزش، نگرش معلمان نسبت به سالمندان به‌طور قابل‌توجهی متفاوت است (۱۴). ریاحی و همکاران در مطالعه خود « نگرش دانشجویان پزشکی نسبت به سالمندان پس از گذراندن واحد طب سالمندی » را بررسی کرده‌اند. این پژوهش به روش مطالعه توصیفی است. نتایج این پژوهش نشان داده است نقش آموزش در ارتقای نگرش افراد به سالمندان مثبت است و ایجاد فرصت‌های بیشتر برای دانشجویان پزشکی و غنی‌سازی محتوای آموزشی برای ارتقای نگرش مثبت به سالمندان و مراقبت از آن‌ها مؤثر است (۹). آسایش و همکاران "وضعیت نگرش پزشکان عمومی نسبت به پدیده سالمندی با استفاده از پرسشنامه کوگان(KAOPS) " را با روش مطالعه مقطعی بررسی کرده‌اند. نتایج مطالعه آنان نشان داده است بین سن و سابقه کاری با نمره نگرش به سالمندی ارتباط معنی‌داری وجود نداشته است. همچنین دریافتند فقط نیمی از پزشکان عمومی نگرش نسبتاً مطلوبی به سالمندان داشتند و نگرش منفی با تأثیر بر رفتارهای افراد می‌تواند سبب اختلال در ارائه خدمت سلامت شود (۴). مطالعه قمری زارع و همکاران به بررسی "نگرش مربیان و دانشجویان پرستاری اراک به مراقبت از سالمندان"پرداخته است. این پژوهش با روش توصیفی – تحلیلی صورت گرفته است. نتایج این پژوهش نشان داده است که مربیان نگرش موافق‌تری نسبت به مراقبت از سالمندان در مقایسه با دانشجویان داشتند (۱۵).

طبق مطالعات صورت گرفته و تجارب گروه تحقیق، اهمیت عادات و سبک‌رفتاری افراد در طول زندگی بیش از هر مرحله دیگری از زندگی در دوران سالمندی آشکار می‌شود و این امر، خود تا حد زیادی مرهون آموزش‌های دوران کودکی و نوجوانی و ناشی از مفاهیمی است که سال‌ها قبل برای افراد شکل‌گرفته است، می‌باشد. همچنین ارائه خدمات مطلوب به سالمندان توسط ارائه‌دهندگان خدمتی که عموماً در سنین جوانی و میان‌سالی خود هستند، نیازمند دانش و نگرش مناسب این افراد نسبت به سالمندی می‌باشد. رسانه‌ها ازجمله کتاب‌های درسی دراین‌بین نقش مهمی در شکل‌گیری باورها و رفتار افراد ایفا می‌کنند. در عصر حاضر این نقش با توجه به نقش پررنگ نفوذ زندگی ماشینی/صنعتی، فضای مجازی به زندگی افراد و همچنین تغییر شکل خانواده‌ها از هسته‌ای به گسترده بیش‌ازپیش خودنمایی می‌کند. ضمناً با توجه به کوتاه‌تر شدن فاصله نسل‌ها و تغییر مفاهیم، لزوم بازنگری کتب درسی در فواصل کوتاه‌تر موردنیاز است. حتی اگر در فواصل زمانی معین (فاصله بین نسل‌ها) بتوان وضعیت نگرش کودکان را موردبررسی قرارداد می‌توان بر ارتقاء کمی و کیفی مطالب بهتر عمل کرد.

مقوله تبعیض سنی و داشتن دید کلیشه‌ای و تبعیض‌گونه نسبت به افراد تنها به این دلیل که سالمند هستند در همه جوامع از دیرباز مطرح بوده است، لازمه مقابله با این مقوله ارتقاء سطح دانش و نگرش افراد نسبت به سالمندی است، بنابراین وجود مطالب آموزشی‌ای که باورهای کلیشه‌ای را از بین ببرد و مبنای علمی. درخورشان و منزلت افرادی که سال‌ها به جامعه خدمت کرده‌اند داشته باشد، می‌تواند بسیار مهم و سودمند باشد. نتایج این بررسی با موضوع وضعیت آموزش مطالب مرتبط با سالمندی در کتاب‌های درسی نشان داد که میزان توجه به سالمندی در کتاب‌های مقاطع ابتدایی و متوسطه اول از تفاوت قابل‌ملاحظه‌ای برخوردار است. به‌عنوان نمونه بیشترین میزان استفاده از تصویر سالمند در کتاب‌های درسی مربوط به سال پنج ابتدایی و بیشترین موارد استفاده از کلمات مرتبط با سالمندی به کتاب‌های دوم متوسطه اول (کلاس هشتم) اختصاص داشته است. درحالی‌که در بسیاری از پایه‌ها مانند دوم، ششم، هشتم میزان استفاده از تصویر کمتر از نیمی از پایه پنجم بوده است و یا میزان استفاده از کلمات در پایه‌های اول، پنجم، هفتم و نهم کمتر از نیمی از موارد استفاده‌شده در پایه هشتم بود. البته بررسی روند به‌کارگیری تصاویر و کلمات به ازا افزایش سن دانش آموزان و در مقاطع بالاتر تحصیلی و سطح سواد و درک بیشتر دانش آموزان از مفاهیم، به نظر این اتفاق افتاد و به‌جای شکل، بیشتر از متن استفاده‌شده است.

با توجه به یافته‌های این مطالعه، صرف‌نظر از چگونگی توزیع استفاده از تصاویر یا کلمات مرتبط با سالمندی در کتاب‌های درسی هر یک از پایه‌های تحصیلی، در کلیه پایه‌ها به شکل نسبتاً «مشابهی از تصاویر و کلمات مرتبط استفاده‌شده و نسبت به‌کارگیری آن‌ها در دامنه یک تا حداکثر دو برابر متغیر بود.

[Downloaded from cjhaa.mubabol.ac.ir on 2026-11-07]

[DOI: 10.22088/cjhaa.6.1.53]

با توجه به یافته‌های فوق می‌توان نتیجه گرفت که صرف‌نظر از میزان متغیرهای موردبررسی، نسبت به‌کارگیری آن‌ها در پایه‌های اول تا نهم از اختلاف شدیدی برخوردار نبوده و تقریباً " در کلیه پایه‌ها و مقاطع تحصیلی به شکل نسبتاً" مشابهی به موضوع سالمندی پرداخته‌شده است. همچنین بررسی روند به‌کارگیری متغیرهای موردبررسی نیز از همسویی استفاده آن‌ها متناسب با افزایش سن و قدرت درک و تشخیص کودکان حکایت دارد. درحالی‌که در مطالعه Minichiello و همکارانش، نتایج نشان داد که نگرش نسبت به پیری از اوایل هشت‌سالگی شکل می‌گیرد و کلیشه‌های شکل‌گرفته توسط آن سن به‌طورکلی منفی هستند. برنامه‌های آموزشی باید در مراحل اولیه تحصیل در مدرسه، شاید از اوایل دبستان آموزش داده شود و تمرکز باید بر روی همکاری‌های سالمندان در جامعه باشد نه اینکه تمرکز بر روی پیری بیولوژیکی باشد (۱۴).

از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به عدم تکمیل جستجوها در مقاطع بالاتر تحصیلی (مقطع متوسطه دوم معادل کلاس‌های دهم، یازدهم و دوازدهم) و همچنین عدم مقایسه وضعیت در رشته‌های مختلف تحصیلی (مانند رشته‌های ریاضی، علوم تجربی، علوم انسانی و کار و دانش) نام برد. همچنین عدم توجه به کیفیت موضوع از جنبه‌های جسمی، روانی، اجتماعی، اثرات مثبت یا منفی متغیرهای موردبررسی بر دانش آموزان و تناسب آن‌ها با وضعیت فعلی سالمندان در جامعه نام برد. علت ذکر مورد اخیر آن است که در مواردی گزارش‌شده است که برخی مطالب درج‌شده در کتاب‌های درسی با اثر منفی بر دیدگاه دانش آموزان نسبت به پدیده سالمندی همراه بوده و یا در مواردی از تناسب مطلوبی با وضعیت سالمندان در جامعه برخوردار نبوده است. (افتخاری و همکاران) ازاین‌رو توصیه می‌شود تا ضمن بررسی موارد فوق به مطالعه باورها و رفتار دانش آموزان پیرامون موضوع و ارتباط آن‌ها با مطالب کتاب‌های درسی پرداخته شود.

یافته‌های این پژوهش درمجموع نشان می‌دهد که با توجه به میزان و نسبت استفاده از تصاویر و کلمات مرتبط با سالمندی در کتاب‌های درسی شاهد پرداختن به موضوع در مقاطع ابتدایی و متوسطه اول هستیم. البته با توجه به روند رو به رشد جمعیت سالمندان طی دهه‌های آینده و همچنین تغییر کیفیت زندگی این گروه سنی، نیازمند اصلاحاتی در میزان و محتوای مطالب آموزشی در مدارس خواهیم بود.

افزودن بخش‌های عملی در آموزش مدارس برای ایجاد آشنایی و برقراری ارتباط بین کودکان و نوجوانان با افراد سالمند می‌تواند به ارتقاء نگرش و بهبود ارتباط بین نسلی کمک کند، زیرا کودکان و نوجوانان در بهترین شکل فقط با پدربزرگ و مادربزرگ خود به‌عنوان سالمند در ارتباط هستند و این امر می‌تواند مانع از ایجاد یک دیدگاه صحیح و جامع شود. بررسی وضعیت آموزش از بعد کیفیت مطالب مرتبط با سالمندی، در کتاب‌های درسی مدارس را می‌توان پیشنهاد داد. ایجاد زیرساخت‌های فرهنگی مناسب و توجه به سالمندی در تغییر نگرش جامعه به این موضوع مؤثر خواهد بود.

تقدیر و تشکر

بدین‌وسیله از معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی بابل تقدیر و قدردانی می‌شود.

[Downloaded from cjhaa.mubabol.ac.ir on 2026-11-07]

[DOI: 10.22088/cjhaa.6.1.53]

References

1. Majlesi M B. Bihar Al-Anwar. 1st ed:eslamiyeh; 1983.
2. Safdari R, Sadeghi F, Mohammadiazar M. Aged Care and Services Programs in Iran: Looking at the Performance of Relevant Organizations. payavard. 2016; 10 (2):155-66. [In Persian]
3. Mohammadi S, Yazdani Charati J, Mousavinasab N. Factors Affecting Iran's Population Aging, 2016. J Mazandaran Univ Med Sci. 2017;27(155):71-8. [In Persian]
4. Asayesh H, Qorbani M, Parvaresh Masoud M, Rahmani Anarki H, Ansari H, Mansourian M, et al. General practitioner attitude toward elders: using kogan's attitudes questionnaire. ijdld. 2014; 13 (6):479-86. [In Persian]
5. Lui NL & Wong CH. Junior Doctors' Attitudes towards older adults and its correlates in a tertiary-care public hospital. Annalsacademy ofmedicine. 2009; 2(38):125-29.
6. Sanagoo A, Bazyar A, Chehrehgosha M, Gharanjic S, Noroozi M, Pakravan far S, et al. People Attitude toward Elderly in Golestan Province, 2009. J Res Dev Nurs Midw. 2012; 8(2):24-9. [In Persian]
7. Lee Burke J. Young children's attitudes and perceptions of older adults. Int J Aging Hum Dev.1982; 14(3):205-22.
8. Eftekhari Z, Nosrati Nejad F, Sahhaf R, Zanjari N. A Content Analysis of the Concepts and Images of the Physical Aging Primary School Textbooks in Iran. Salmand: Iranian Journal of Ageing. 2018; 13(2):154-67. [In Persian]
9. Riahi F, Izadi-mazidi M, Khajedin N, Norouzi S. Does education of geriatric medicine effect on the medical students' attitude toward elderlies and their care? Iranian Journal of Medical Education. 2014; 14(7):651-2. [In Persian]
10. Tirgar A, Aghalari Z. A Review of the Publication of Articles in Medical Sciences with a Focus on Economic Issues: A Bibliometric Analysis. Sadra Med Sci J. 2019; 7(1): 37-46.
11. Tirgar A and Aghalari Z. A Content Analysis of Economic in Scientific Outputs of Medical Sciences. Community Health. 2015; 2(4): 223-27. [In Persian]
12. McGuire S L. Aging Education: A Worldwide Imperative. Creat Educ. 2017; 8, 1878-91.
13. Kaya G, Candan S, Avsar-Tuncay A,Hakverdi-Can M, Can D, Pekbay C. Aging education ın elementary textbooks. Procedia - Social and Behavioral Sciences2014;116:3030 –37.
14. Scott S, Minichiello V, Browning C. Secondary school students' knowledge of and attitudes towards older people: does an education intervention programme make a difference?. Ageing Soc.1998; 18(2):167-83.
15. Purfarzad Z, Ghamari zadre Z, Farmahini farahani M, Ghorbani M. Teachers and student nurses' attitudes towards caring for older adults in Arak, 2012. J Clin Nurs. 2014; 3(2):46-56. [In Persian]

[Downloaded from cjhaa.mubabol.ac.ir on 2026-11-07]

[DOI: 10.22088/cjhaa.6.1.53]